

نقش پدر در تربیت دینی فرزند از منظر آیت الله خامنه‌ای

رقیه افروز^۱

چکیده

در جامعه امروز، خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی، با چالش‌های فراوانی مواجه است و این چالش‌ها می‌توانند بر تعادل و استحکام خانواده تأثیر منفی بگذارند. یکی از عوامل اصلی برای حفظ تعادل و استحکام خانواده، نقش پدر در آن است. در زمینه خانواده قرآنی، نقش پدر به عنوان سرپرست و رهبر خانواده بسیار حائز اهمیت است. به همین دلیل هدف از مقاله‌ی حاضر که به روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای تدوین شده است، شناخت «نقش پدر در تربیت دینی فرزند از منظر آیت الله خامنه‌ای» است. یافته‌ها حاکی از آن است که نقش معنوی پدر، الگوهای اخلاقی از جمله عدالت، صداقت و تعهد به نماز و عبادت است. همچنین، تربیت مذهبی و ایجاد ارتباط با خداوند و تبیین ارزش‌های دینی نیز به عنوان عوامل مهم برای تقویت نقش معنوی پدر در خانواده مورد بحث قرار می‌گیرند. و نقش مادی پدر، تامین معیشت و توزیع منابع مالی به عنوان دو عنصر اساسی بررسی شده است. همچنین درباره مدیریت مالی با رعایت اصول اخلاقی و اسلامی نیز اشاره شده است. تامین آسایش خانواده و ارائه راهکارهای اقتصادی برای بهبود شرایط خانواده نیز به عهده پدر قرار دارد. تأمل در اندیشه امام خامنه‌ای نشان می‌دهد که پدر باید با استناد به آموزه‌های قرآنی و رهنمودهای امام، مسئولیت‌های خود را در تربیت فرزندان به خوبی اجرا کند. در نتیجه تأمین استحکام و تعادل خانواده، نیازمند حضور فعال و مسئولانه پدر در زندگی خانواده است.

واژگان کلیدی: پدر، تربیت، فرزند، والدین، امام خامنه‌ای.

^۱ طلبه سطح دو مدرسه‌ی علمیه‌ی الزهرا سلام الله علیها و اوان اسلامشهر.

مقدمه

بی‌تردید، خانواده به عنوان یک نهاد اساسی و مهم در جامعه، نقش بسیار حیاتی ایفا می‌کند و تأثیر فراوانی بر روند و تعادل جامعه‌ای دارد. اعضای خانواده، با تأکید بر نقش و مسئولیت‌های خود، به ساختار و ارتباطات خانوادگی برجستگی می‌بخشند و بنابراین، هر عضوی می‌تواند تأثیر مستقیمی بر روابط داخل خانواده و حتی جامعه به‌طور کلی داشته باشد. در این بین، نقش پدر به عنوان یکی از اعضای کلیدی خانواده، اهمیت ویژه‌ای دارد.

با این وجود، امروزه با شاهد بودن تغییرات فرهنگی و اجتماعی، نقش پدر در خانواده ممکن است به‌طور قابل توجهی تغییر کند و پدران با چالش‌های جدیدی مواجه شوند. مسئله‌ای که در اینجا پیش می‌آید، این است که در اندیشه امام خامنه‌ای و منابع قرآنی، نقش پدر چگونه تعریف و توصیف شده است و چه اهمیتی برای توسعه و استحکام خانواده دارد؟ این مسئله به بررسی نقش پدر در خانواده قرآنی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای می‌پردازد و سعی دارد تا به پاسخگویی به این سوالات بپردازد.

با توجه به ارزش قرآن و اندیشه امام خامنه‌ای در جامعه ایران، بررسی نقش پدر در خانواده قرآنی و با تکیه بر آموزه‌های قرآن و نظرات امام، می‌تواند به ما در درک بهتر این نقش و ارائه راهکارهایی برای تقویت و توسعه آن کمک کند. این مقاله با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای و تحلیل مفاهیم قرآنی، سعی می‌کند نقش پدر در خانواده را در چارچوب قرآن و اندیشه امام خامنه‌ای مورد بررسی قرار دهد و راهکارهایی را ارائه کند تا این نقش در خانواده‌ها و جامعه به‌طور کامل و بهینه توسعه یابد.

با توجه به عنوان مسئله که نوین و جدید است هیچ پیشینه‌ای یافت نشده است اما با کلید واژه خانواده قرآنی، امام خامنه‌ای چند اثر مشاهده شده است مانند نمونه:

- محمدرضا تقوی پور و سیاوش صلواتیان در مقاله‌ی خود با عنوان «الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی»، علاوه بر ترسیم جایگاه زوجین، راهکارهای عملی تحکیم خانواده را در دو بخش انتخاب همسر و اقتصاد و وظایف اعضای خانواده بررسی کرده است.
- علی معظمی گودرزی در مقاله‌ای با عنوان «الگوی خانواده مطلوب و تراز انقلاب اسلامی و عناصر آن در بیانات رهبر معظم انقلاب»، به وظایف اخلاقی، اعتقادی و اقتصادی مردان همچنین

ویژگی های مردان وابسته به همسر و فردی دیگر که در بیانات مقام معظم رهبری به آن پرداخته شده است، اشاره کرده است.

- نرگس ابراهیمی خبیر و عبدالله جبرئیلی جلودار در مقاله‌ی خود با عنوان «نقد و بررسی ویژگی‌های خانواده تزار قرآن، در اندیشه امام خامنه‌ای و دیدگاه روانشناسان غرب»، به سلامت خانواده، عملکرد جامعه اشاره شده است.

وجه تمایز آثار پیشین با مقاله‌ی حاضر در این است که این مقاله درصدد است تا به صورت اخص به نقش پدر را در خانواده قرآنی را با تاکید بر اندیشه امام خامنه‌ای مورد واکاوی قرار دهد. به همین منظور این مقاله درصدد پاسخگویی به سوالات فرعی زیر است:

- ✓ نقش معنوی پدر در خانواده قرآنی با تاکید بر اندیشه امام خامنه‌ای چگونه است؟
- ✓ نقش مادی پدر در خانواده قرآنی با تاکید بر اندیشه امام خامنه‌ای چگونه است؟

۱. مفهوم شناسی

در هر مقاله‌ای نیاز است تا واژگان پرتکرار و کلیدی از نظر لغوی و اصطلاحی مورد واکاوی قرار گیرد تا هرگونه ابهام از نظر خواننده برطرف گردد، به همین دلیل در ادامه به واکاوی واژگان اندیشه، خانواده، خانواده قرآنی پرداخته خواهد شد.

۱-۱. اندیشه

اندیشه در لغت به معنای فکر، گمان، ترس، بیم،^۱ تفکر، تأمل، اضطراب.^۲ است. و در اصطلاح هر حرکت و انتقالی که برای نفس در ادراکات جزئی صورت گیرد را در اصطلاح اندیشه گویند.^۳ اندیشیدن فرایندی است که از طریق آن یک بازنمایی ذهنی جدید به وسیله تبدیل اطلاعات و تعامل بین خصوصیات ذهنی، قضاوت، انتزاع، استدلال و حل مسئله ایجاد می‌گردد.^۴

^۱ عمید، فرهنگ جیبی عمید، ص ۱۷۹.

^۲ معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ص ۲۰۴.

^۳ سبزواری، شرح منظومه، ج ۱، ص ۸۴.

^۴ مجتهدی، فلسفه‌ی نقادی کانت، ص ۱۵۶.

۱-۲. خانواده

در لغت به معنای خاندان، اهل خانه، اهل البیت، دودمان؛ تبار، خیل، قبیله، طایفه، خانواده، عشیره، حی، سبط، ایل، قبایل آمده است.

در اصطلاح: تعریف خانواده به صورت ظاهر، دشوار است لذا هر کسی آن را به گونه‌ای خاص تعریف کرده است. ولی با دقت روشن می‌گردد که گرچه الفاظ مختلف است ولی همه به یک معنا اشاره داشته یک چیز را تعیین می‌کند. بعضی‌ها گفته‌اند: خانواده عبارت است از یک واحد اجتماعی که از ازدواج یک زن و یک مرد به وجود می‌آید و فرزندان حاصل از آن ازدواج آن را تکمیل می‌نماید.^۳ فرزندان تا زمانی عضو این واحد اجتماعی محسوب می‌شوند که به سن رشد نرسیده و یا با ازدواج با دیگری واحد مستقل جدیدی را تشکیل نداده باشند.^۴

اصطلاح اسلامی: در نگاه قرآن و فرهنگ اسلام، خانواده نه تنها محل تولید نسل است بلکه جایگاه پرورش روحیه و شخصیت انسان‌هاست که بر دستیابی به آرامش و هم‌گرایی عاطفی و مهرآمیز استوار است.^۵

در اصطلاح جامعه‌شناسی به معنای: «خانواده یا خانوار به گروه دو یا چند نفره‌ای اطلاق می‌شود که با هم زندگی می‌کنند؛ درآمد مشترک برای غذا و دیگر ضروریات زندگی دارند و از طریق خون، فرزندخواندگی یا ازدواج، با هم نسبت دارند. در یک خانواده ممکن است یک یا چند خانواده زندگی کنند، تمام خانوارها، هم خانواده نیستند.»^۶

۱-۳. خانواده قرآنی

خانواده‌ی قرآنی در اصطلاح خانواده‌ای است که تمامی مولفه‌های توحید محوری، جلب رضایت حق، عدالت جویی، برقراری قسط، اخلاق‌مداری، وظیفه‌مداری، رعایت اصل صلح و واحسان، گذشت و محبت،

^۱ معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، ص ۶۱۳.

^۲ دهخدا، لغتنامه دهخدا، ج ۲، ص ۲۹.

^۳ طاهری، سیری در مسائل خانواده، ص ۱۴

^۴ عاملی، حقوق خانواده، ج ۱، ص ۱۴

^۵ فصلنامه تخصصی طهورا، ص ۹

^۶ کتابی؛ کتابی، سیره اخلاقی و تربیتی امام رضا(ع)، ص ۳۰.

مشورت و مصلحت اندیشه را همواره دارند. در واقع این خانواده دارای دو رکن اساسی اخلاق و حقوق هستند. آماده پذیرش و پرورش انسان می‌باشند. همچنین چنین خانواده‌ای ارکان شایسته و منطبق با استانداردهای اسلامی را دارد.^۱ «خانواده قرآنی، خانواده‌ای است که حتی در صورت جدایی و طلاق نیز مسائل اخلاقی و کرامت‌های انسانی را فراموش نمی‌کند»^۲ در مسائل اقتصادی مردان مسئول پرداخت تمام هزینه‌های زندگی هستند.^۳

۲. نقش معنوی پدر در خانواده قرآنی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای

مطابق با بیان مقام معظم رهبری «همه‌ی ارزش‌های معنوی را می‌توان از درون کانون گرم خانواده بیرون کشید و معنویات را در سطح جامعه گستراند»^۴ به همین دلیل نقش معنوی والدین به خصوص پدر در خانواده قرآنی بسیار مهم است. نقشی که پدر در ارتقای جوائل معنوی خانواده و تقویت ارتباط اعضای خانواده با خداوند دارد. این نقش شامل عواملی از قبیل ارائه الگوهای اخلاقی و مذهبی، تربیت فرزندان بر اساس اصول اسلامی و ترویج ارزش‌های قرآنی است. امام خامنه‌ای به عنوان رهبر معظم انقلاب اسلامی، به اهمیت نقش پدر در خانواده و تأثیر آن بر جوانان و نسل آینده تأکید داشته است. از اندیشه رهبری ایشان می‌توان برخی اصول و موارد زیر را استخراج کرد:

۲-۱. الگوی اخلاقی

در قرآن کریم، پدر به عنوان رکن اصلی خانواده، نقشی محوری در تربیت فرزندان و انتقال آموزه‌های دینی و اخلاقی ایفا می‌کند. مطابق با فرموده مقام معظم رهبری «اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است».^۵

۱. سقلاطونی، به رنگ زندگی، ص ۱۱.

۲. متوسل، پیامهای قرآن برای جوانان، ص ۲۴۳.

۳. رضایی اصفهانی، شبهات روزآمد، ص ۶۶.

۴ خامنه‌ای، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۸۴/۰۳/۲۵.

۵ خامنه‌ای، بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

نتیجه گیری

در این مقاله نقش پدر در خانواده قرآنی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای بررسی شد. نتایج بررسی نشان می‌دهد که پدر به عنوان رهنما و مشاور خانواده، نقش مهمی در ترویج ارزش‌های دینی و اخلاقی دارد. امام خامنه‌ای نیز به عنوان مقام معظم رهبری، اهمیت بالایی به این نکات می‌دهند و تأکید می‌کنند که پدر باید از طریق تربیت مذهبی، آموزش آموزه‌های دینی و ایجاد ارتباط با خداوند، ارزش‌های معنوی را در خانواده ترویج دهد. همچنین، پدر نقش مهمی در تامین معیشت و توزیع منابع مالی در خانواده دارد و باید راهکارهای اقتصادی صحیح را به خانواده ارائه کند.

با توجه به این مطالب، نتیجه گیری می‌شود که پدر به عنوان نیروی معنوی و مادی در خانواده، نقش بسیار مهمی دارد. او باید در فراهم کردن زمینه‌های معنوی و ترویج ارزش‌های دینی، به عنوان نمونه‌ای از الگوی اخلاقی برای فرزندان خود عمل کند. همچنین، باید تامین معیشت، توزیع منابع مالی و ارائه راهکارهای اقتصادی مناسب را به خانواده انجام دهد. با رعایت اصول اخلاقی و ارزش‌های دینی، پدر می‌تواند بهبود شرایط زندگی خانواده را فراهم کرده و رشد معنوی افراد خانواده را تقویت کند.

بنابراین، ضروری است که پدران، با توجه به اندیشه امام خامنه‌ای، نقش‌های معنوی و مادی خود را در خانواده به بهترین شکل ایفا کنند و برای تقویت ارتباط خانوادگی و بهبود شرایط زندگی، تلاش کنند.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

کتاب

۱. حسینی نژاد، سید مجتبی، نقش پدر در تربیت دینی فرزندان، تهران: اثر قلم، ۱۳۹۹ ش.
۲. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران: مجلس شورای ملی، ۱۳۷۵ ش.
۳. رضایی اصفهانی، محمدعلی، شبهات روزآمد، تهران: انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآنی، ۱۳۹۱ ش.
۴. سبزواری، ملاهادی، شرح منظومه، قم: بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ش.
۵. سقلاطونی، مریم، به رنگ زندگی، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱ ش.
۶. طاهری، حبیب اله، سیری در مسائل خانواده، تهران: بین الملل، چاپ سوم، ۱۳۸۱ ش.
۷. طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: سید محمدباقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)، چاپ چهارم، ۱۳۹۸ ش.
۸. عاملی، باقر، حقوق خانواده، تهران، مدرسه عالی دختران ایران، ۱۳۵۰ ش.
۹. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: راه رشد، ۱۳۸۹ ش.
۱۰. فصلنامه تخصصی طهورا، سال چهارم، شماره هشتم، بهار ۱۳۹۰ ش.
۱۱. کتابی، شهرزاد؛ کتابی، مریم، سیره اخلاقی و تربیتی امام رضا (ع) از منظر قرآن کریم، بنیاد بین المللی فرهنگی هنری امام رضا علیه السلام، ۱۳۹۲ ش.
۱۲. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ ش.
۱۳. متوسل، محمود، پیامهای قرآن برای جوانان، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۹۴ ش.
۱۴. مجتهدی، کریم، فلسفه ی نقادی کانت، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۸ ش.
۱۵. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، مترجم: محمدباقر بهبودی، تهران: اسلامیه، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ش.
۱۶. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: ادنا، کتاب راه نو، ۱۳۸۱ ش.

۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶ ش.

نشریات

- ۱- آخوند، سکینه، *گونه شناسی تعامل نیکو با والدین از منظر قرآن*، پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده، سال دوم، شماره دوم، بهار و تابستان ۱۳۹۳ ش.
- ۲- آخوندی شیخ احمدلو، مهدی، *بایسته‌های اخلاق پدری از منظر روایات*، دو فصلنامه مطالعات حدیث پژوهی، دوره ۷، شماره ۱۱، تابستان ۱۴۰۰ ش.
- ۳- اسفندیاری صفا، خسرو؛ دهقان، حبیب الله، *ملزومات انضباط مالی از دیدگاه مقام معظم رهبری*، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۵۸، سال پانزدهم، تابستان ۱۳۹۴ ش.
- ۴- انصاری، علیرضا، *نگاهی به ویژگی‌های خانواده مطلوب از منظر مقام معظم رهبری*، نشریه ره توشه، پیاپی ۶، تابستان ۱۴۰۰ ش.
- ۵- جلیلی، محمود، *اهمیت تربیت و تعلیم فرزندان راستگو در خانواده و ترویج فرهنگ صداقت در جامعه*، پنجمین همایش بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، ۱۴۰۱ ش.
- ۶- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی، *درآمدی بر الزام فرزندان به تکالیف دینی*، حوزه و دانشگاه، شماره ۴۰، ۱۳۸۳ ش. پرتال جامع علوم انسانی.
- ۷- رستمی نسب، عباسعلی؛ شبستری نژاد راوری، زهرا، *نقش خانواده در انتقال ارزش‌ها از منظر قرآن کریم*، نشریه معرفت، سال بیست و چهارم، شماره ۲۰۸، ۱۳۹۹ ش.
- ۸- شاملی، عباسعلی، *فرایند تربیت فرزندان در اندیشه دینی*، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۲۴، ۱۳۸۳ ش. پرتال جامع علوم انسانی.
- ۹- هاشمی، حسین، *قرآن و کارکردهای نهاد خانواده*، پژوهشهای قرآنی، شماره ۴۸، ۱۳۸۵ ش. پرتال جامع علوم انسانی.

سایت

- ۱- خامنه‌ای، سید علی، *بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم*، ۱۳۸۴/۰۳/۲۵.
- ۲- _____، *بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران*، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
- ۳- _____، *شرح حدیث در ابتدای جلسه درس خارج از فقه*، ۱۳۸۲/۱۱/۲۶.
- ۴- _____، *بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت*، ۱۳۸۸/۰۶/۱۶.

- ۵- _____، **بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه‌ی قضائیه**، ۱۳۸۹/۰۴/۰۷.
- ۶- _____، **بیانات در دیدار اعضای ستادهای نماز جمعه**، ۱۳۸۱/۰۵/۰۵.
- ۷- _____، **بیانات در دیدار جمعی از روحانیون**، ۱۳۷۴/۱۰/۲۷.
- ۸- _____، **بیانات در حرم مطهر رضوی**، ۱۳۹۴/۰۱/۰۱.
- ۹- _____، **بیانات در دیدار شرکت کنندگان در هشتمین همایش ملی نخبگان جوان**، ۱۳۹۳/۰۷/۳۰.
- ۱۰- _____، **بیانات در دیدار طلاب غیرایرانی حوزه‌ی علمیه قم**، ۱۳۸۹/۰۸/۰۳.
- ۱۱- _____، **بیانات در دیدار جمعی از معلمان استان کرمان**، ۱۳۸۴/۰۲/۱۲.
- ۱۲- _____، **دیدار نوروزی جمعی از مسئولان کشور با رهبر انقلاب**، ۱۳۹۶/۰۱/۲۱.
- ۱۳- _____، **بیانات در مراسم جشن تکلیف دانش آموزان**، ۱۳۹۵/۰۹/۲۳.
- ۱۴- _____، **ابلاغ سیاست‌های کلی «خانواده»**، ۱۳۹۵/۰۶/۱۳.
- ۱۵- _____، **فرهنگ اقتصاد مقاومتی در بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی**، ۱۳۹۲/۱۱/۲۹.
- ۱۶- _____، **بیانات در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی**، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴.
- ۱۷- _____، **بیانات در دیدار کارگزاران نظام**، ۱۳۹۱/۰۵/۰۳.